

Sången som bär fram ordet

Överst på de hitlistor världen över, där de nyaste poplåtarna brukar konkurrera om utrymmet, hamnade i fjol plötsligt en skiva med gregorianska mäss-sånger. Vad som gjorde att just en grupp spanska munkar lyckades föra ut gregorianiken bland en bredare allmänhet kan man undra över. Jämför man deras insjungningar med sådana som länge funnits på marknaden står de sig gott kvalitetsmässigt utan att vara exceptionella. Inte heller kan utförandet anses publikfriande i någon otillbörlig mening.

Hur som helst måste man som hängiven "gregorian" glädjas åt framgången. Tydligen äger denna sång, väl framförd, en förmåga att appellera till människors längtan efter något annorlunda, kanske rent av en (undertryckt?) längtan efter andlighet – i varje fall en längtan efter inre ro och samling.

Till kyrkor med något slags gregoriansk sångtradition ställer ett sådant här fenomen givetvis frågor om hur de förvaltar denna tradition i nuet. Det ställer också frågor om gregorianikens plats i gudstjänstlivet i relation till andra musikstilar. Det är en gammal fråga, om musiken i kyrkan skall vara artskild från vardagens musik eller om den skall närma sig denna. Den frågan kan aldrig besvaras med ett enkelt antingen–eller, men min övertygelse är att gregorianiken är en både funktionell och slitstark gudstjänstmusik.

Jag tror att man kan utgå ifrån att många av dem som lyssnar på de spanska munkarna uppfattar en vacker och annorlunda sång utan att få något egentligt grepp om innehållet. Det får mig att tänka på berättelser om hur människor under 1000-talets kristna mission i vårt land kände sig dragna till kristen gudstjänst för att de fascinerades av sången och ceremonierna. Sången kan utöva en dragningskraft genom sin skönhet och sin annorlunda karaktär – ändå missar man den avgörande poängen i den, när den upplevs på det sättet. Gregoriansk sång är aldrig ett självändamål: i ännu högre grad än annan kyrkomusik är den ordets tjänare. Dess uppgift är att bära fram texten – i de allra flesta sångerna ord ur bibeln.

En huvuddel av den gregorianska repertoaren är Psaltarens psalmer. Framför allt utgör Psaltaren grundstomme i tidedgården, kyrkans dagliga bön. *Den svenska tidedgården* har sedan 1920-talet fyllt en vital funktion för att främja gudstjänst- och bönelivet inom främst Svenska kyrkan. När andra kyrkliga böcker reformerats och fräschats upp i språkligt avseende, har dock många av dess formuleringar kommit att kännas föråldrade.

Psaltaren möter oss med ny fräschör i Bibelkommissionens provöversättning, som publiceras i oktober 1995. Samtidigt utges första delen i

en helt omarbetad nyutgåva av *Den svenska tidegården*, liksom tidigare baserad på ett urval av de pastoralt mest användbara psaltarspsalmerna. Denna första del innehåller completorium (aftonbön) för de olika veckodagarna och för kyrkoåret. En andra del med laudes och vesper (morgon- och aftonsång) för veckodagarna och kyrkoåret planeras utkomma i början av 1996. Middagsbönen kommer senare som en tredje del.

Den nya tidegårdseditionen är en melodiutgåva och är därmed även ett antifonale. Detta utgör givetvis inget hinder för dess användning vid helt eller delvis läst tidebön, men vår förhoppning är att melodierna skall väcka en nyfikenhet och ett intresse som leder till att sånginslagen gradvis utökas. Den nya utgåvan är också huvudskalet till att Laurentius Petri Sällskapets årsbok *Svenskt gudstjänstliv* i år har gregorianik som tema.

Anders Ekenberg inleder årsboken med en mycket välorienterad och lärorik uppsats om "Den gregorianska sången" med tonvikt på sångens uppkomst i karolingerriket under 700- och 800-talen. Han sammanfattar också sina kritiska betänkligheter när det gäller gregorianikens användning till svenskt språk (som kommit honom att för katolsk tidegård välja andra musikaliska lösningar än de som utförs i våra utgåvor).

Folke Bohlin skriver intressant om "Gregorianik i Sverige genom tiderna", med viss accent på hur gregorianiken överlevde perioden mellan reformationstidens stora intresse och dess förnyade aktualitet från 1890-talet och framåt.

Sören Bolander gör en noggrann inventering av "Gregorianiken i mässan" i Svenska kyrkan, behandlar kritiskt melodival, textunderläggning m m och diskuterar allmänt gregorianikens plats i mässan.

Jag själv (*Ragnar Holte*) presenterar "Musiken till *Den svenska tidegården*". Jag redogör för de principer för underläggning av gregoriansk sång till svenskt språk som tillämpas i den nya utgåvan och ger rikliga konkreta exempel på underläggning av dels psalmodi, dels antifoner enligt samtliga åtta reguljära psalmtoner respektive tonarter.

Särskilt glad är jag över tillåtelsen att i denna volym få återge, i svensk översättning, den framstående ungerske gregorianikforskaren László Dobszays uppsats "Gregoriansk uppförandep Praxis: Några problem, några lösningar". Jag är liksom Dobszay kritiskt inställd till tendensen hos den sk semiologiska skolan att betrakta ett lokalt och numerärt mycket begränsat antal handskrifter som de enda "autentiska" vittnesbörden om gregoriansk sång. Jag delar helt Dobszays grundsyn på gregoriansk sång som "en rik kultur av enstämmig musik. Den blomstrade i århundraden och var ständigt redo att anpassa sig till plats, tid och miljö. Sådana förändringar hör så att säga till den äldre enstämmiga musikens existensform (jämför folkmusiken!) och de kan därför inte i regel ses som förvanskningar".

Jag vill livligt hoppas att vår årsbok skall bidra till att öka intresset för och kunskaperna om gregoriansk sång. Inte minst hoppas jag att våra nya utgåvor skall leda till en renässans för sjungen tidegård i Svenska kyrkan.

Ragnar Holte